

GENÇLİK DEĞERLER VE BAĞIMLILIK PROFİLLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Fatih ÇINAR**

Öz

Gençler, bir ülkenin kültürel değerleri başta olmak üzere en temel değerlerini bir sonraki nesle taşıması beklenen en önemli kitledir. Bu nedenle gençlerin sahip olduğu değer yargıları, o toplumun geleceğine ve kasıtlı kültürlemenin hedeflerinin gerçekleşme düzeyinin değerlendirilmesine yön verecektir. Dolayısıyla gençlerin sahip olduğu değerlerin zaman içerisinde tespit edilmesi, gerekli analizlerin yapılması ve bu yönde politikaların geliştirilmesi ayrı bir öneme sahiptir. Araştırmada da lisede öğrenim gören gençlerin öncelikle önem verdiği değerlerin neler olduğunun ve bağımlılık profillerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel ve nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın nicel verileri, anket yoluyla farklı liselerde öğrenim gören 505 öğrenciden; nitel verileri ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ile 7 öğrenciden toplanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlardan bazıları şunlardır: Gençler, toplumun geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğine inanmakta; fakat genç neslin bunun farkında olmadığını ve bunun için gayret göstermediğini düşünmektedir. Gençlerin değer tercihlerinde dünyevileşme ve bireyselleşmenin yoğun bir şekilde etkili olduğu; özgür olmak, zengin olmak ve şöhret sahibi olmak gibi tercihlerinin ilk sıralarda yer alırken manevi değerlerin de son sıralarda yer aldığı görülmüştür. Gençlerin önemli bir kısmı alkol ve sigara ile tanışmıştır ve kötü alışkanlıklara başlama nedenleri arasında özentilik ve arkadaş ortamı ilk sıralarda yer almaktadır. Gençler arasında internet kullanımı her gün daha çok artmakta ve bu durum gençlerin kendi değerlerine yabancılaşmasında etkili olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Değerler, Bağımlılık, Kötü Alışkanlıklar.

A Research On Youth, Values And Addiction Profile

Abstract

Young people are the most important generation that is expected to carry both the cultural values and the most basic values of a country to the next generation. Therefore, the value judgments of young people will give to the future of that society and help to evaluate the realization level of the objectives of culturing. Therefore it is important to determine the values of young people and to make the necessary analysis and to develop policies at certain times. In the study, it is aimed to determine which values are prior for high school students and what is addiction profiles. Quantitative and qualitative data collection techniques were used in the study. The questionnaire was applied to 505 students in different high schools. Also were interviewed with 7 students.

Some of the results of the research are as follows: Youth believe that a conscious, sensitive and healthy youth should be raised for the future of society but young people are not aware of this and do not make any effort for this purpose. It is observed that secularization and individualization are heavily influential on the value preferences of young people. to be free, to be rich and to have fame in the first place in the value preferences of young people. unfortunately, spiritual values are in the last place. A significant number of young people were introduced to alcohol and smoking. Among the

* Bu makale 4-6 Nisan 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi'nde sözlü sunumu yapılan, fakat yayınlanmayan "Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Tercihleri" başlıklı bildirinin gözden geçirilerek düzenlenmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, fatihcinar@sdu.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0216-3714.

reasons why young people start bad habits, wannabe and friendship environment are at the top of the list. Among the young people using internet is increasing every day and this situation leads to alienation of young people from their own values.

Key Words: Youth, Values, Addiction, Bad Habits

Giriş

Fiziken ve ruhen köklü bir değişimi içeren gençlik dönemi, biyolojik, psikolojik ve sosyal bir gelişmenin yaşandığı, bireyin yetişkinliğe yönelik ilk izlenimlerini tecrübe ettiği bir olgunlaşma çağıdır ve tanımlanması gelişim özelliklerinin değişkenlik arz etmesinden dolayı oldukça güçtür. Bu nedenle tanımları genelde kronolojik yaş dilimleri çerçevesinde yapılmaktadır.¹ Fakat bu tanımlar, kullanılan kavramlara göre farklılık göstermektedir. Çünkü ergen, genç, delikanlı ve genç toplum gibi (her biri farklı yaş dilimlerini kapsayan) kavramlar birbirinin yerine kullanılmakta ve tanımlarda dönemsel karışıklığa neden olmaktadır. Örneğin Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 10-19 yaşlar arası ergenlik, 15-24 yaş arası genç, 10-24 yaş arası topluma ise gençlik terimi kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletlerin tanımına göre genç insan “15-25 yaşları arası, eğitimine devam eden, herhangi bir işte çalışıp hayatını kendi idame ettirmeyen ve kendine ait bir evi olmayan kişi” olarak tanımlanmaktadır.²

Çocukluk ve yetişkinlik arasında gerçekleşen gelişim, ruhsal olgunluk ve hayata hazırlanma devresi olarak ifade edilen gençlik dönemi,³ kendine özgü yaşam tarzı, düşünme yapısı, dili kullanma ve iletişim kurma biçimi açısından farklı bir dönem olarak kabul edilebilir.⁴ Bu dönem, “güç, heyecan ve kuvvetin zirvede olduğu, istek, arzu, heyecan, gurur ve şiddet gibi duyguların da yoğun biçimde yaşandığı bir dönemdir”⁵ Bu dönemin en belirgin özellikleri, artık masal döneminin kapanmış ve gerçekle yüzleşmiş bireyin, bedensel, duygusal ve zihinsel açıdan bocalama ve bunalım içinde bulunması; buna bağlı olarak bireyde ciddi bir şüphe ve kaygının, bağımsızlık hırslarının, otoriteye isyan davranışlarının ve kendini kanıtlama arzusunun oldukça sık görülmesidir.⁶ Gencin ani ve asi hareketlerinin altında yatan en önemli neden ise gencin bir yetişkin gibi düşünmemesi, karşılaştığı yeni deneyimler karşısında onun kadar yeterli tecrübeye sahip olmamasıdır. Toplumsal sorunlardan bağımsız bir dünyada yaşayan gencin, bilgi ve yaşam deneyimi konusundaki eksikliği, onu en çok ahlaki açıdan sahip olduğu toplumsal değerler karşısında asi ve keskin davranışlar gösteren birey olarak sıkıntıya düşürür.⁷ Çünkü gençlerin içinde bulunduğu ruhsal değişim, bitmek tükenmeyen enerjileri, hızlı tüketen yapıları ve karşılaştığı her yeni duruma hemen uyum sağlayan özellikleri onları içinde yaşadıkları toplumla (toplumun değerleriyle) yabancılaşmalarına, kuşak çatışması ve kimlik bunalımı gibi sorunlarla karşı karşıya kalmalarına neden olur. Bu durum zamanla gençleri ailesinden, aidiyetlerinden, dinî-manevi değerlerinden kopmuş, sadece içinde bulunduğu zamanı istek ve arzularına uygun yaşayan, “zihinleri ve bilinçleri işgal edilmiş” bireylere dönüştürebilir.⁸

Gençlik ve değerler arasında çift yönlü bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Gençlerin kimlik ve kişilik oluşumlarında, kendi varlıklarını anlamlandırmalarında, dünyaya bakış açılarında, problemlere yaklaşım tarzlarında ve çözüm önerilerinde değerlerin önemli bir etkisi bulunurken, değerlerin algılanıp toplumda yeniden şekillenip var olmasında da gençliğin ciddi bir rolü vardır.⁹ Gençler bir ülkenin sahip olduğu en önemli değerlerdir. Çünkü gençlik bir ulusun varlık nedeni olmakla birlikte geleceğinin de teminatıdır. Bu nedenle geleceğini güvence altına almak isteyen her ülkenin gençlerine yönelik politikalar geliştirmesi, onları donatacağı değerleri araştırması, bulması ve zamanında gerekli önlemler alması icap eder. Bunu gerçekleştirmenin yolu da gençlere yönelik geliştirilecek eğitimden geçmektedir.¹⁰

¹ Mustafa Yılman, “Gençlik ve Gelecek”, *Eğitim ve Bilim*, C. 13, S. 74, 1989, s.4.

² Ahmet Onay, Danimarka’da Gençlere Yönelik Din Hizmeti, *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri*, 7. Uluslararası Din Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri – Sakarya 2016, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016, s.11.

³ Onay, 2016, s.11.

⁴ Aylin Görgün Baran, “Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S.1, 2013, s.10.

⁵ Mehmet Görmez, “Cami ve Gençlik”, *Diyanet Aylık Dergi*, S.286, 2014, s.7.

⁶ Yılman, 1989, s.4.

⁷ Baran, 2013, s.10.

⁸ Görmez, 2014, s.7.

⁹ Mustafa Aydın, “Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.1, S.3, 2003, s.129.

¹⁰ Yılman, 1989, s.4.

Günümüzde gençlerin içinde bulunduğu imkânlar eskiye oranla daha fazla olmasına rağmen, gençlerin mutluluğu için yetmemekte, takdir ve tatmin duygularının doyurulması hususunda da yeterli desteği sağlayamamaktadır. Her geçen gün daha da artan bu tatminsizlik duygusu, gencin bir önceki neslin dünyasını kendisi için dar ve kabul edilemez görmesine ve kültürel değerlerden uzaklaşmasına/çatışmasına neden olmaktadır. Özellikle günümüz gençlerinde maalesef daha çok artan sigara, alkol, sigara ve madde bağımlılığı; “sosyal yalnızlık” sendromu ve hayattan zevk alamadığını ifade eden bakış açıları, gençlerin her zamankinden daha çok rehberliğe ve yardıma ihtiyaç duydukları gerçeğini ortaya koymaktadır.¹¹

“Değer üzerine yapılmış araştırmalar, değerlerin nerede, ne düzeyde, nasıl bir sosyal olguyla irtibatlı olarak, hangi eksenlerde değiştiğini ve buradan olumlu veya olumsuz ne tür sonuçların doğduğu temel esprisine dayanır.”¹² Bu araştırmada bu gereklilikten hareketle ortaya çıkmış ve araştırmada bilgi çağında ülkemiz gençlerinin sahip olduğu değerlerin (tercihlerinin) tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma *lise çağındaki gençlerinin değer tercihleri ve bağımlılık profili nasıldır?* sorusu üzerine kurgulanmıştır. Bu soru kapsamında gençlerin değer tercihleri, internet kullanımları ve kötü alışkanlıklara yönelik yaklaşımları tespit edilmeye çalışılmıştır.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli ve Veri Toplama Araçları

Araştırmada betimsel tarama modeli benimsenmiş; veri toplanırken nicel ve nitel veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Nicel veri toplama aracının hazırlanmasında literatürdeki çalışmalardan yararlanılmıştır.¹³ Nitel görüşme formlarının hazırlanmasında ise araştırmada kullanılan nicel veri toplama aracındaki sorular esas alınmıştır. Araştırmanın nicel verileri 2012-2013 eğitim öğretim yılında elde edilmiştir. Araştırmada gençlerin değer tercihleri ile ilgili verilerinin güncelliğinin ve geçen süre içerisinde geçerliliğinin kontrol edilmesi amacıyla 2017-2018 eğitim-öğretim yılında nitel veriler toplanmıştır. Nitekim dünden bugüne değişimin yaşandığı günümüz bilgi çağında gençlik üzerine yapılan çalışmaların uzun bir sürece dayandırılması hem bulguların güvenilirliğine hem de verilerin sağlıklı bir şekilde elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Bu açıdan araştırma boylamsal yöntem özelliğini de taşımaktadır, denilebilir.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini Isparta il merkezindeki liselerde öğrenim gören ve tesadüfî örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 505 öğrenci ile nitel görüşmelerin yapıldığı 7 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubunda yer alan 505 öğrencinin cinsiyete göre dağılımları aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Örneklemin cinsiyete göre dağılımları

	Frekans	Yüzde
Kadın	259	51,3
Erkek	246	48,7
Toplam	505	100,0

Tabloda da görüldüğü üzere katılımcıların cinsiyet dağılımlarında birbirine yakın dengeli bir oranın olmasına dikkat edilmiştir. Buna göre örneklemin % 51,3’ü kadın(n=259), %48,7’si ise erkeklerden(n=246) oluşmaktadır.

Tablo 2: Örneklemin sınıf seviyesine göre dağılımları

	Frekans	%
9. Sınıf	148	29,3
10. Sınıf	131	25,9
11. Sınıf	109	21,6
12. Sınıf	117	23,2
Total	505	100

¹¹ Mehmet Emin Ay, “İslam’ın Gençlik Tasavvuru”, *Diyanet Aylık Dergi*, S.286, 2014, s. 9.

¹² Aydın, 2003, s.126.

¹³ 21. Yüzyıl Öğrenci Profili, MEB Yayınları, Ankara 2011.

Örneklem grubunun sınıf seviyelerine göre dağılımları incelendiğinde her sınıf seviyesinde birbirine yakın bir oranın olduğu görülecektir. Buna göre 9. sınıfların oranı %29,3(n=1448); 10. sınıfların oranı %25,9(n=131); 11. Sınıfların oranı %21,6(n=109); 12. sınıfların oranı ise %23,2(n=117) şeklindedir.

1.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen nicel veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 20.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ve yorumlanmasında frekans, yüzde, Crosstabs, Ki-Kare (Chi-square) ve Fisher's Exact Test gibi testlerden yararlanılmıştır.

2. Araştırmanın Hipotezleri

H₀:Cinsiyet ve bilinçli bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünme değişkenleri bağımsızdır

H₁:Cinsiyet ve bilinçli bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünme değişkenleri bağımlıdır

H₀: Sınıf seviyesi ve bilinçli bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünme değişkenleri bağımsızdır

H₁: Sınıf seviyesi ve bilinçli bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünme değişkenleri bağımlıdır

H₀:Cinsiyet ve gençlerin ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağının farkında olma durumu değişkenleri bağımsızdır

H₁:Cinsiyet ve gençlerin ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağının farkında olma durumu değişkenleri bağımlıdır

H₀: Sınıf seviyesi ve gençlerin ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağının farkında olma durumu değişkenleri bağımsızdır

H₁: Sınıf seviyesi ve gençlerin ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağının farkında olma durumu değişkenleri bağımlıdır

H₀:Cinsiyet ve bilinçli bir gençlik yetiştirmesi düşünme değişkenleri bağımsızdır

H₁:Cinsiyet ve bilinçli bir gençlik yetiştirmesi düşünme değişkenleri bağımlıdır

H₀: Sınıf seviyesi ve bilinçli bir gençlik yetiştirmesi düşünme değişkenleri bağımsızdır

H₁: Sınıf seviyesi ve bilinçli bir gençlik yetiştirmesi düşünme değişkenleri bağımlıdır

H₀:Cinsiyet ve sigara kullanma değişkenleri bağımsızdır

H₁:Cinsiyet ve sigara kullanma değişkenleri bağımlıdır

H₀: Sınıf seviyesi ve sigara kullanma değişkenleri bağımsızdır

H₁: Sınıf seviyesi ve sigara kullanma değişkenleri bağımlıdır

H₀:Cinsiyet ve alkol kullanma değişkenleri bağımsızdır

H₁:Cinsiyet ve alkol kullanma değişkenleri bağımlıdır

H₀: Sınıf seviyesi ve alkol kullanma değişkenleri bağımsızdır

H₁: Sınıf seviyesi ve alkol kullanma değişkenleri bağımlıdır

H₀:Cinsiyet ve gün içerisinde internette geçirilen süre değişkenleri bağımsızdır

H₁:Cinsiyet ve gün içerisinde internette geçirilen süre değişkenleri bağımlıdır

H₀: Sınıf seviyesi ve gün içerisinde internette geçirilen süre değişkenleri bağımsızdır

H₁: Sınıf seviyesi ve gün içerisinde internette geçirilen süre değişkenleri bağımlıdır

H₀:Cinsiyet ve internet bağımlısı olarak tanımlama değişkenleri bağımsızdır

H₁:Cinsiyet ve internet bağımlısı olarak tanımlama değişkenleri bağımlıdır

H₀: Sınıf seviyesi ve internet bağımlısı olarak tanımlama değişkenleri bağımsızdır

H₁: Sınıf seviyesi ve internet bağımlısı olarak tanımlama değişkenleri bağımlıdır

3. Bulgular

3.1. Ülkemizin geleceğinde sorumluluk sahibi gençlerin yetişmesi

Tablo 3: Cinsiyete göre ülkenin geleceği için bilinçli bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünme

	Hayır	Evet	Toplam
Kadın	16 6,20%	243 93,80%	259 100,0%
Erkek	19 7,70%	227 92,30%	246 100,0%
Toplam	35 6,90%	470 93,10%	505 100,0%

$X^2=,467$ sd=1 P=.306

Katılımcı gençlere “ülkenin geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmelidir” şeklindeki ifadeye katılma durumları ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Elde edilen verilere göre katılımcıların %93’ünün ülkenin geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi gerektiği yönünde bir görüşe sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna göre gençlerin tamamına yakının ülkenin geleceğinin şekillenmesinde gençlerin sahip olacağı özelliklerin çok fazla etkili olduğu yönünde bir düşünceye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tablo 3’de görüldüğü üzere kız öğrenciler, erkeklere oranla daha yüksek düzeyde ülkenin geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi gerektiği yönünde bir düşünceye sahiptir. Araştırmada katılımcıların düşüncelerinin cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığı belirlemek amacıyla ki-kare (chi-square) testi yapılmış ve değişkenler arasındaki bağımlılığın istatistiki olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($X^2=,467$ sd=1, P=.306). Buna göre cinsiyet değişkeni ile bilinçli bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünme değişkeni arasında önemli anlamlı bir ilişki yoktur denilebilir. Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi onaylanmıştır.

Tablo 4: Sınıf seviyesine göre ülkenin geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünme

	Hayır	Evet	Toplam
9. sınıf	8 5,4%	140 94,6%	148 100,0%
10. Sınıf	9 6,9%	122 93,1%	131 100,0%
11. Sınıf	7 6,4%	102 93,6%	109 100,0%
12. Sınıf	11 9,4%	106 90,6%	117 100,0%
Toplam	35 6,9%	470 93,1%	505 100,0%

$X^2=1,686$ sd=3 P=.640

Sınıf seviyesine göre gençlerin “ülkenin geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmelidir” şeklindeki ifadeye katılma durumlarının verildiği tabloyu incelediğimizde; her sınıf düzeyinde bu ifadeye katılımın oldukça yüksek oranda olduğu; katılım oranının en düşük olduğu katılımcı grubun ise 12. sınıf olduğu görülmüştür. Buna göre sınıf düzeyi arttıkça gençlerin ülkenin geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi gerektiği yönündeki düşüncelerinde azalma gerçekleşmektedir denilebilir.

Katılımcıların *ülkenin geleceği için bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğine* ilişkin görüşlerinin sınıf seviyeleri ile ilişkili olup olmadığını belirlemek için ki-kare testi yapılmış ve iki değişken arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($X^2=1,686$ sd=3 P=.640). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi onaylanmıştır.

Tablo 5: Cinsiyete göre gençlerin ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağına farkında olma durumu

	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Toplam
Kadın	63 24,3%	77 29,7%	119 45,9%	259 100,0%
Erkek	55 22,4%	73 29,7%	118 48,0%	246 100,0%
Toplam	118 23,4%	150 29,7%	237 46,9%	505 100,0%

$$X^2=,319 \text{ sd}=2 \text{ P}=.853$$

Araştırmada katılımcılara yöneltilen “gençler, ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağına farkındadır” ifadesine katılımcıların %29,7’si gençlerin ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağına farkında olduğunu belirtmiştir. Kararsız kalanlar ile bu ifadeye katılmayanların oranı ise %71,3’tür. Katılımcıların görüşleri ile cinsiyetleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için uygulanan ki-kare testine göre iki değişken arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmüştür ($X^2=,319 \text{ sd}=2 \text{ P}=.853$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi onaylanmıştır.

Tablo 6: Sınıf seviyesine göre gençlerin ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağına farkında olma durumu

	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Toplam
9. sınıf	31 20,9%	46 31,1%	71 48,0%	148 100,0%
10. Sınıf	35 26,7%	28 21,4%	68 51,9%	131 100,0%
11. Sınıf	15 13,8%	41 37,6%	53 48,6%	109 100,0%
12. Sınıf	37 31,6%	35 29,9%	45 38,5%	117 100,0%
Toplam	118 23,4%	150 29,7%	237 46,9%	505 100,0%

$$X^2=16,752 \text{ sd}=6 \text{ P}=.010$$

Örneklemin sınıf seviyesine göre “gençler ülkemizin geleceğinde söz sahibi olacağına farkındadır” ifadesine katılma durumları ile ilgili bulgulara tablo 6’da yer verilmiştir. Bulgulara göre bu görüşe en fazla katılmayan grubun %31,6 ile 12. sınıflarda olduğu; kararsız kalanların oranını eklediğimizde ise 10.sınıflarda(%78,6) olduğu tespit edilmiştir. Gençlerin görüşlerinin sınıf seviyeleri ile bağlantılı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testine göre; iki değişken arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($X^2=16,752 \text{ sd}=6 \text{ P}=.010$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi reddedilmiş; H_1 hipotezi onaylanmıştır.

Tablo 7: Cinsiyete göre bilinçli bir gençlik yetiştiğini düşünme

	Hayır	Evet	Kararsızım	Toplam
Kadın	105 40,5%	87 33,6%	67 25,9%	259 100,0%
Erkek	76 30,9%	92 37,4%	78 31,7%	246 100,0%
Toplam	181 35,8%	179 35,4%	145 28,7%	505 100,0%

$$X^2=5,289 \text{ sd}=2 \text{ P}=.071$$

Katılımcıların %28,7'si düşünen sorgulayan sorumluluk sahibi, değerlerine sahip çıkan, bilinçli, duyarlı sağlıklı bir gençlik yetiştiğini düşünürken, %35,8'i ise bu görüşe katılmamaktadır. Kararsız kalanları da eklediğimizde bu oran %64,5'e çıkmaktadır. Bulguları cinsiyet değişkenine göre karşılaştırdığımızda kız öğrencilerin erkeklere oranla düşünen sorgulayan sorumluluk sahibi, değerlerine sahip çıkan, bilinçli, duyarlı sağlıklı bir gençlik yetişmediği yönünde daha yüksek düzeyde bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Gençlerin görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasındaki farkın istatistiki olarak anlamlı düzeyde olmadığı saptanmıştır ($P > .05$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi onaylanmıştır.

Tablo 8: Sınıf seviyesine göre bilinçli bir gençlik yetiştiğini düşünme

	Hayır	Evet	Kararsızım	Toplam
9. sınıf	42 28,4%	58 39,2%	48 32,4%	148 100,0%
10. Sınıf	44 33,6%	42 32,1%	45 34,4%	131 100,0%
11. Sınıf	36 33,0%	42 38,5%	31 28,4%	109 100,0%
12. Sınıf	59 50,4%	37 31,6%	21 17,9%	117 100,0%
Toplam	181 35,8%	179 35,4%	145 28,7%	505 100,0%

$$X^2=18,343 \text{ sd}=6 \text{ P}=.005$$

Tabloda da görüldüğü üzere sınıf seviyesi yükseldikçe öğrencilerin düşünen sorgulayan sorumluluk sahibi, değerlerine sahip çıkan, bilinçli, duyarlı sağlıklı bir gençlik yetiştiği yönündeki düşüncelerinde azalma olmaktadır. 12.sınıfa gelindiğinde bu oran %50,4 oranına kadar yükselmektedir. Buna göre gençlerin yaş seviyesi arttıkça bilinçli bir nesil yetiştiğine dair inançları azalmaktadır denilebilir. Öğrencilerin bu düşünceleri ile sınıf seviyeleri arasında anlamlı bir bağlantı olup olmadığı ile ilgili ki-kare testi sonucunda da iki değişken arasında önemli düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($X^2=18,343 \text{ sd}=6 \text{ P}=.005$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi reddedilmiş; H_1 hipotezi onaylanmıştır.

Katılımcıların ülkenin geleceğinde gençlerimizin söz sahibi olacağını farkında olma durumları ile ilgili bakış açıları da nitel verilerde farklılık göstermiştir. Katılımcılar bilgiye kolay ulaşılabilen bu dönemde bireylerin bilinçli olmamak için değil cahil kalmak için çaba sarf etmesi gerektiğini; bu nedenle teknoloji bağlamında eskiye göre daha duyarlı ve bilinçli bir nesil yetiştiğini (ö1); fakat ülkenin geleceğinde gençlerin/kendilerinin söz sahibi olacağını farkında olma durumları konusunda genel itibarı ile farkında olmadıklarını (ö3,ö5,ö6); olsalar bile umursamadıklarını (ö5,ö6); bu bilinçle hareket etmediklerini; popüler hayatın ve çevrenin onlara sunduklarına bağlı kalarak ülkenin geleceği gibi konularda bilinçli ve duyarlı olmadıklarını (ö3); hatta ülkemiz geleceğinin sıkıntılı olacağı yönünde endişe taşıdıklarını (ö6) ifade etmişlerdir. Endişeli bakış açısı katılımcıların gençlere yönelik düşüncelerinde umutsuzluk yaşamalarında etkili olmuştur. Bu umutsuzluk katılımcıların gençlerin ülkenin geleceğinde söz sahibi olma durumları ile ilgili görüşlerinde 3 farklı şekilde yer bulmuştur. Bunlardan ilki, farkında olan grubun oldukça az olduğu; bu nedenle azınlığın hiçbir şey değiştirmeyeceği (ö4); ikincisi duyarlı ve bilinçli bir gençliğin yetişmesine izin verilmeyeceği ya da sınırlı bir oranda izin verileceği (ö7); sonuncusu ise böyle bir neslin yetişmesinin imkânsız olacağı şeklindedir (ö7).

Gençlik bir ülkenin geleceğinin teminatıdır. Bu nedenle milletler, eğitim sistemlerini gelecekteki teminat altına alacak şekilde kurgular ve değerlerinin sonraki nesillerde yaşamasının zeminini oluştururlar. Özellikle bu duygunun ve amacın gençlerde var olması ve yaşatılması, bu ideanın gerçekleşebilmesinin temel unsurları arasındadır. Çünkü gençler bu olguya inanıp benimseyip içselleştirdiklerinde eyleme dönüştürecek ve bunu bir değer ve kültürel miras olarak hayatlarına aktaracaklardır. Böylece milletler sorumluluk olarak gördükleri yani kendilerine bırakılan ülküyü bir sonraki nesle taşıyabilmenin hazzını yaşayacaklar. Fakat bilinmelidir ki gençlerden beklenen ideallerin ve ülkülerin gerçekleşmesinde/içselleştirilmesinde eğitimin onlara sunduğu imkân ve

fırsatlar tek başına yeterli olmayacaktır. Çünkü bireyin çocukluk dönemi yaşantılarının, özellikle bu dönemde ailesi ile kurduğu iletişimin niteliği, kriz dönemi olarak görülen ergenlik ve sorunları ile yüzleşmesinde, sağlıklı bir kimlik oluşturmada, içinde bulunduğu anlam arayışı serüveninde, kendine toplumda yer edinebilmesinde ve toplumun değer yargılarını benimseyip sonraki nesle taşıyabilme inancına sahip olmasına kaynaklık etmektedir. Bu durum, ailenin ülkenin geleceğinde rol oynayan bilinçli ve duyarlı gençler yetiştirilmesindeki sorumluluğunu ve önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmamızda belirgin bir şekilde ortaya çıkan katılımcıların *düşünen sorgulayan sorumluluk sahibi, değerlerine sahip çıkan, bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik* yetişmediği yönünde bir düşünceye sahip olduğu bulgusu, gençliğin yetiştirilmesinde sorumluluk sahibi kurumların amaçlarını gerçekleştirmede yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır denilebilir. Bulguların bu şekilde oluşmasında gençlerin içinde buldukları gelişim dönemi özelliklerinin ve çağın gençler üzerinde kurduğu baskının etkisi olduğunu göz adı etmemek gerekmektedir. Her ne kadar araştırmamızda gençlerin ülkenin geleceği olma noktasında çok fazla duyarlı olmadığı bulgusuna ulaşılmış olsa da yakın zamanda yaşanan olaylar, gençlerin önemli bir kısmının ülke söz konusu olduğunda canını hiçe sayacak şekilde kendini feda edebileceklerini göstermiştir.

3.2. Gençlerin Değer Tercihleri

Bireyin eylemlerinin arka planında muhakkak bir 'değer' veya 'değer kümesi' bulunmaktadır. 'Değer'den yoksun bir insan eylemi bulmak mümkün değildir. Bu açıdan değer, seçme, uygulama, değerlendirme, yargıda bulunma ve sorumlu olma gibi onu diğerlerinden ayıran özelliklere sahip insana özgü ve insanla anlam bulan bir kavramdır. Değerin insana özgü olması onu, felsefe, psikoloji, matematik ve din bilimleri gibi birçok sosyal bilim açısından değerli kılmış ve bu disiplinlerin kavramı, kendi alanları perspektifinde incelemesinde, yorumlamasında ve tanımlanmasında buna uygun bir yaklaşım sunmasına neden olmuştur. Dolayısıyla herkes tarafından kabul edilmiş ortak bir tanımlama konusunda uzlaşma sağlanamamıştır.¹⁴

"Değerler sosyalleşme süreci içinde kazanılan, bireyin tercihlerini, tutumlarını ve davranışlarını seçerken kılavuz olarak kullandığı, önem sırasına göre hiyerarşik olarak yapılanmış, hangi davranışların veya hedeflerin bireysel veya toplumsal olarak istenir olduğunu ifade eden ve görece istikrarlı inançlardır".¹⁵ Değer ve insan arasında tek yönlü olmayan ve karşılıklı ilişki esasına dayanan bir etkileşim söz konusudur. Hatta bu etkileşim birbirinin yaşam kaynağı olma düzeyinde gerçekleşmektedir. Çünkü "değerler insanları, insanlar da değerleri yaşatırlar".¹⁶

Değerler üzerindeki önemli tartışmalardan birisi değerlerin değişip-değişmediği (relative-mutlak) hususudur. Değerlerin önceliği herkese göre farklılık gösterebilir. Fakat dini değerler gibi aşkın bir varlığa dayanan değerler, bireyin hayata bakış açısını, yaşam biçimini düzene soktuğu için, daha geniş bir kesim tarafından ortak bir payda olarak kabul edilirler ve etkileri de daha uzun ve daha kalıcı olur. Yine de tüm değerlerin en önemli özelliği zamana ve şartlara bağlı olarak değişebilmesi, kişi, toplum, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyal statü ve ekonomik güç gibi değişkenlere göre farklı şekillerde algılanabilmesidir.¹⁷

Aydın, sosyal değerlerin modern ve geleneksel olmak üzere iki başlıkta ele alındığını belirtir. Ona göre modern değerler "aşkınlıktan uzak, akılcı, dış görünürlüğü ön plâna çıkaran değerler iken, bunun aksine geleneksel değerler aşkın, soyut, sezgisel, ahlâkî ve mahremiyetçi bir karakter özelliği taşımaktadır."¹⁸

Toplumsal dönüşümlere bağlı yaşanan değerlerin değişiminden en fazla etkilenen kesim gençlerdir. Çünkü yaşanan her dönüşüm toplumda bireyselleşmeyi öncelikle ve bireyselleşmenin getirdiği alternatifleri öncelikle gençler üzerinde şekillendirmeyi denemiştir. Bunda etkili olan temel faktör ise gençlerin içinde bulunduğu dönemin özellikleridir. İçsel dünyasında birçok gerilim ve kaygının yaşandığı bu dönemin temel özellikleri arasında "duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, kişiliğinin sınırlarını aşma, toplum içinde sivrילme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası" gösterilebilir. Genç bu dönemde öncelikli olarak içinde bulunduğu topluma ve

¹⁴ Fatih Çınar, Kavramsal Çerçeve, *Karakter ve Değer Eğitimi* ed. Vedat Aktepe ve Mevlüt Gündüz, Pegem Akademi Yayıncılık, 2019, s.5.

¹⁵ Demirutku & Nebi Sümer, "Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması", *Türk Psikoloji Yazıları*, C.13, S.25, 2010, s.18.

¹⁶ Aydın, 2003, s. 125.

¹⁷ Aydın, 2003, s. 125.

¹⁸ Aydın, 2003, s. 124.

kültüre yabancılaşırken, kim olduğu ve ne ifade ettiği ile ilgili kimlik arayışı içerisine girer. Bu süreç benlik gelişimine bağlı kimliğini kazanma süreci olarak da kabul edilebilir. Toplumsal hayata katılma sürecinde bir kavşak olarak görülebilecek bu aşamada genç, dindar, toplumsal, siyasal, cinsel vb. birçok kimliğini kazanmak durumundadır. Başkalarından etkilenme, yeni ve popüler olana kapılma, içinde bulunduğu grupta öne çıkma ve kendisine bir rol bulma çabası içerisinde olan genç, özellikle bu aşamada yakın çevresinden başlayarak kendini diğerleri ile kıyaslar ve beğendiği, hoşuna giden yaşantıları örnek alır ve benimser. Bu özelliği, gençlerin dahil oldukları grupta ve toplumda kendilerine yer edinmelerine ve benliklerini geliştirmelerine katkı sağlarken, değerlerin de hızlı bir şekilde değişmesine zemin oluşturur. Özellikle akran çevresinin ve medyanın bu değişimin hızlanmasındaki payı oldukça yüksektir.¹⁹

Araştırmada da gençlerin öncelikli değer tercihlerinin belirlenmesi amacıyla katılımcılara bir dizi değer listesi verilmiş ve onlardan 'gençlerin en çok önem verdiği 5 değeri' işaretlemeleri istenmiştir. Burada değerlerin gençler arasında nasıl konumlandığının akranları tarafından tespit edilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen verilere tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9: Gençlerin Öncelikli Değer Tercihleri

	Frekans		Frekans
Özgür olmak	342	Bilgili olmak	66
Zengin olmak	306	Adaletli olmak	49
Şöhret sahibi olmak	270	Özgün ve üretken olmak	48
Sağlıklı olmak	217	Sorumluluk sahibi olmak	40
İyi bir iş sahibi olmak	215	Dini değerlere bağlı olmak	35
Saygın bir insan olmak	136	Yardımsaver olmak	31
Çalışkan olmak	90	Aile ve akrabalarımaya faydalı olmak	25
Namuslu olmak	83	Farklılıklara karşı saygılı olmak	18
Dürüst olmak	81	Toplumsal duyarlılık sahibi olmak	17
Olumsuz özelliklere sahip olmak	76	İtaatkâr olmak	12
Ahlaklı olmak	70	Kültürel değerlere bağlı olmak	11

Örneklem grubuna göre gençlerin öncelikli olarak benimsediği ilk 5 değer; özgür olmak, zengin olmak, şöhret sahibi olmak, sağlıklı olmak ve iyi bir iş sahibi olmaktır. Bu sıralamayı saygın bir insan olmak, çalışkan olmak, namuslu olmak, dürüst olmak, olumsuz özelliklere sahip olmak takip etmiştir. Ahlaklı olmak, bilgili olmak, adaletli olmak, özgün ve üretken olmak, sorumluluk sahibi olmak, dini değerlere bağlı olmak, yardımsaver olmak, aile ve akrabalarımaya faydalı olmak, farklılıklara karşı saygılı olmak, toplumsal duyarlılık sahibi olmak, itaatkâr olmak, kültürel değerlere bağlı olmak gibi değerler ise çok az katılımcı tarafından işaretlendiği için son sıralarda yer almıştır.

Gençlerin öncelediği değer yargıları ile ilgili nicel ve nitel verilerin her ikisinden elde edilen bulguları doğrulayan görüşler tespit edilmiştir. Buna göre katılımcılar, günümüz gençlerinin değer sıralamasında öncelikle dünyevi değerlerin yer aldığını; gençlerin dini ve manevi değerlere ise hayatlarında çok az yer verdiğini ifade etmişlerdir(ö1,ö3,ö5,ö6,ö7). Özellikle özgürlük, zengin olmak, iyi bir dış görünüme sahip olmak gibi arzuların birçok gencin öncelikli değerleri arasında olduğunu; bu nedenle az bir kişinin dürüst, ahlaklı ve yardımsaver bir genç olmak gibi amacı olduğunu belirtmişlerdir(ö1,ö3,ö5,ö6,ö7). Katılımcılara göre gençler, özgürlük konusunda oldukça istekli davranmakta fakat özgürlüğün sadece kendine dönük olan kısmı ile ilgilenmektedirler. Özgürlüğü aileye ve değerlere karşı olmak ile eşdeğer tutmaktadırlar(ö1,ö3). Nitel bulgulara göre gençlerin maddi

¹⁹ SEKAM, Türkiye'de Gençlik, Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri, Sekam Yayınları, İstanbul 2016, s.632.

değerlere uygun yaşamasında da(ö7) milli ve manevi değerlere uygun yaşamasında da(ö4) aile, arkadaş, çevre ve ülkenin genel yaklaşımı etkili olmaktadır. Elde edilen nitel verilere göre genel olarak gençlerin değer yargılarında bölünmüşlüğü hakim olduğu(ö2) söylenebilir.

SEKAM tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte “*dini, ahlâki ve toplumsal değerler noktasında sabiteleri zayıf bir gençlik kesiminin var olduğu*” sonucuna ulaşılmıştır.²⁰ Bu araştırmada gençlerin önemli bir çoğunluğu (%72,2) kendisini modern-gelenek ekseninde biraz modern, biraz geleneksel olarak konumlandırmıştır. Özellikle kendisini modern tanımlayan gençlerin güzel/yakışıklı, zengin, eğlenceli/espritüel, popüler olmayı ve modayı takip etmeyi daha çok önemsedikleri; fakat dindar olma konusundaki yaklaşımlarının tersi yönde olduğu görülmüştür. Genel itibarıyla araştırmada din-gelenek-geleneksel ahlâk gibi değerlerin ve ölçütlerin her kesimde büyük oranda güç kaybettiği belirlenmiştir. “Dindar olarak tanınmak iyidir” ifadesine katılım tüm gruplarda düşük çıkmış; modern veya gelenekçi olsun gençlerin çoğunluğu değişime ayak uydurulması gerektiği yönünde bir kanaat bildirmişlerdir. Bu araştırmada dikkat çeken bulgulardan birisi de kendisini modern olarak tanımlayan gençlerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda aileyi modası geçmiş bir kurum olarak görmesi olmuştur.²¹

Nitel verilerden elde edilen bulgularda katılımcıların gençlik tanımlamalarında genelde olumsuz özelliklere daha çok vurgu yaptığı görülmüştür. Bulgularda katılımcıların gençlik ile ilgili öne çıkardığı özellikler ise; ne istediğini bilmeyen, oldukça tembel(ö1), büyüdüğünün ve sorumluluklarının farkında olmayan, bir türlü olgunlaşamayan (ö3,ö4,ö5,ö6), sahip olduklarının kıymetini bilmeyen (ö2), düşünme yetisini başka birine teslim etmiş (ö3) şeklinde oluşmuştur. Katılımcılar, gençliği ayrıca düşüncelerinin geliştiği dönem olarak tanımlamış ve bu dönemde çevrenin gençlerin düşüncelerini baskı altında tuttuğunu ifade etmiştir(ö7). Tüm olumsuz özelliklere rağmen azınlık da olsa çalışkan dürüst gençlerin de mevcut olduğunu da belirtmişlerdir(ö1).

Bugün gençlik üzerine yapılmış araştırmalar ve tanımların,²² bu dönemin belirli bir yaş aralığını kapsayan bir dönem olmaktan öte gençlerin içinde buldukları çağın onlar üzerinde bıraktığı etkiye odaklandıklarını görüyoruz. Bu anlamda gençlik çağın ona sunduğu/zorlandığı durumlar/olanaklar ile kültürel kodları arasında yaşadığı ikilem ve gösterebildiği direnç olarak da tanımlanabilir. Buradaki direnç gencin içinde bulunduğu toplumun değerleri ile benliğini, kimlik gelişimini bütünleştirip en az sorunla süreci atlatabilmesidir. Bu süreç değişen şartlara bağlı olarak hızlı olabildiği gibi genç ve toplum için de yıpratıcı ve yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin Jean M. Twenge'nin (bugüne kadar yapılmış en geniş çaplı nesiller arası) araştırmasında, 1970, 1980 ve 1990'lı yıllarda doğan bireyleri “ben nesli” diye isimlendirmektedir. Hoşgörülü olduğu kadar agresif ve kaygılı olabilen bu neslin temel özelliklerinden bazıları şunlardır:²³

- Bencillik” ve “kaygı nesli” narsist olma
- Kitlesele olanı değil kişiye özel olanı sevme
- Otoriter yapı ve söylemlerden hoşlanmama
- Teknolojinin en sahibi olma/ ye hızlı uyum sağlayabilme
- Beklentilerini yüksek tutma
- Doyumsuzluk
- Değişime hemen ayak uydurma
- Acelecilik sabırsızlık
- Bireysel arzularını sınırsızca doyurma arzusu
- Kalabalık içinde yalnızlık, duygu, durum bozukluğu
- Hızlı birer tüketici olma

Yapıcı gençlerin kuşaklara bağlı oluşan ayırıcı özelliklerinden din, değer ve toplumsal ilişkilerin nasibini aldığını ve çok hızlı bir şekilde tüketildiğini ifade etmiştir.²⁴

Popüler kültürün kitleleri etki altında bırakırken kullandığı en önemli silah eğlence ve merak duygusudur. Bu nedenle yaş, sınıf, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkesi etkisi altında bırakır ve onları tüketim kültürünün bir parçası haline dönüştürür. Özellikle medyanın sunmuş olduğu gösterişli

²⁰ SEKAM, 2016, s. 63.

²¹ SEKAM, 2016, s. 47-60.

²² Konu ile ilgili yapılmış araştırmalarda gençlik için, Ben Nesli, İ Nesli, Apaçi Gençlik, X kuşağı, Y kuşağı, Z kuşağı, M Nesli-Yeni Müslüman Gençlik vb. tanımlar yapılmıştır

²³ Jean M. Twenge, Ben Nesli, 7. Bsk, Kaknüs Yayınları, 2018.

²⁴ Asım Yapıcı, Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dinî Hayat, *Peygamberimiz Ve Gençlik*, Ed: Elif Erdem ve Hale Şahin, 3. Bsk., Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018, s. 89.

hayatlar gençlerin hayallerini ve ideallerini işgal eder ve genç, gerçek ve kurgu arasındaki ayrımı kaybeder ve biran önce bu hayatları elde edebilme telaşına kapılır. Nitekim araştırmada gençlerin değer tercihlerinde ilk sıralarda yer verilen zengin olmak ve şöhret sahibi olmak gençlerde oluşan bu telaşın bir sonucudur. Üniversitede öğrenim gören gençler ile yapılan bir araştırmada gençlerin %92,5'i medyanın değerlerin bozulmasında önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir.²⁵

Bu dönemin bilinmesi gereken en önemli özelliği özgürlük tanımı ve arayışı içinde olan gencin kendini kanıtlama duygusunu yoğun bir şekilde yaşaması ve kişiliğini (benliğini) bu olgu üzerinden kurgulamaya çalışmasıdır. Dolayısıyla gencin istek ve arzularına doğrudan set koşulması gencin verilmek istenen mesaja, değere karşı tepki geliştirmesine neden olacaktır. Bireyin istek ve arzularını tümüyle görmezden gelmek de en az set koşulması kadar olumsuz etki bırakacaktır. Bu nedenle gencin içinde bulunduğu dönemin özelliklerini bilmek ve onu anlamaya çalışmak ve gençle sağlıklı bir iletişimin yollarını aramak daha doğru olacaktır. Özellikle bu süreçte yetişkinlerin kendilerini gençlerden üstün görmesi ve gençlere yönelik “daha onlar çocuk, ne bilebilirler ki” tarzında bir yaklaşım sergilemesi, onlarla kurulması gereken iletişimi engelleyen nedenlerden biridir.

TÜİK'in²⁶ araştırmasında 18-24 arası bireylerin mutluluk kaynağı olan değerler, %49 sağlık, %21,5 sevgi, %18,3 başarı, %6,5 para, %4,0 iş ve 0,8 diğerleri olarak çıkmıştır.²⁷ Bir diğer çalışmada gençler bilgili olmak, dürüst olmak, ahlaklı olmak, adaletli olmak değerlerine ilk sıralarda yer verirken; dini değerlere bağlı olmak, itaatkâr olmak, zengin olmak, şöhret sahibi olmak seçeneklerine son sıralarda yer vermişlerdir.²⁸

3.3. Bağımlılık Profilleri

3.3.1. Kötü alışkanlıklarla yönelik yaklaşımları

Alışkanlık, “bir edim ya da etki karşısında canlı bir varlığın kazanmış olduğu değişmez tutum; bir şeyin sık sık yinelenmesi sonunda oluşan huy ve alışkı; İç ve dış etkilerle eylem ve davranışların yinelenmesi, hep aynı biçimde gerçekleşmesi sonucu beliren, koşullanmış davranış ya da tepki biçimleri; düzenli ve sürekli olarak kendini gösteren, öğrenilerek edinilmiş yalın davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Dünyada gençler arasında yaygın olarak görülen ve her gün daha da artarak gençlerin sağlığını ve toplumların geleceğini tehdit eden unsurlardan biri de kötü alışkanlıklardır. Alkol, sigara, uyuşturucu ve kumar bu alışkanlıklardan bazılarıdır. Sigara ve alkolün kullanımı gençler arasında daha yaygın iken son dönemlerde özellikle madde kullanımında ciddi bir artış olduğu gözlenmiştir. Gerek madde kullanımı gerek diğer kötü alışkanlıklar bireyi sağlık açısından olumsuz etkilediği gibi maddi ve manevi açıdan da kayba uğratmaktadır. Özellikle buhranlı bir gelişim dönemi içerisinde bulunan gençlerin bağımlılık profili, değer yargılarının oluşmasında da etkili olmaktadır. Bu nedenle türü ne olursa olsun gençlerin ruh ve beden sağlığını tehdit eden, onların milli ve manevi değerleriyle bütünleşmesinin önüne geçen bu unsurlardan gençleri korumak, bütün toplumların öncelikli sorumlulukları arasında yer almalıdır.

Araştırmada da katılımcı gençlerin kötü alışkanlıklara yönelik yaklaşımlarını ortaya koymak amacıyla birkaç soru yöneltilmiş ve elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 10: Cinsiyete göre katılımcıların sigara kullanma durumları

	Hiç içmedim	Bir kez denedim	Bir kez denedim	Ara sıra içiyorum	Düzenli içiyorum	İçiyordum bıraktım	Toplam
Kadın	181 69,9%	37 14,3%	13 5,0%	15 5,8%	10 3,9%	3 1,2%	259 100,0%
Erkek	127 51,6%	43 17,5%	21 8,5%	23 9,3%	25 10,2%	7 2,8%	246 100,0%
Toplam	308 61,0%	80 15,8%	34 6,7%	38 7,5%	35 6,9%	10 2,0%	505 100,0%

$$X^2=21,192 \text{ sd}=5 \text{ P}=.001$$

²⁵ Levent Eraslan ve Erdi Erdoğan, “Değerler, Gençlik ve Sivil Toplum Kuruluşları”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, C.5, S.2, 2015, s.129

²⁶ Türkiye İstatistik Kurumu

²⁷ *İstatistiklerle Gençlik 2014*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2015

²⁸ *21. Yüzyıl Öğrenci Profili*, MEB Yayınları, Ankara 2011.

Lise çağında öğrenim gören gençlerin cinsiyete göre sigara içme durumlarını gösteren verilere tablo 6'da yer verilmiştir. Buna göre öğrencilerin %61'i hiç sigara içmediğini, %15,8'i bir kez denediğini fakat hiç sevmediğini, %6,7'si bir kez denediğini, %7,5'i ara sıra içtiğini, 6,9'u düzenli bir şekilde sigara içtiğini, % 2'si ise daha önce içtiğini fakat bıraktığını belirtmiştir. Bulgulara göre gençlerin %39'unun sigara ile tanıştığını, %14'ünün ise aktif sigara içicisi olduğunu söyleyebiliriz.

Cinsiyet değişkeni ile sigara kullanma değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla araştırmada ki-kare testi yapılmış ve cinsiyetin gençlerin sigara içme sıklığında istatistiki olarak anlamlı farklılık oluşturduğu; erkeklerin kızlara oranla daha çok sigara içtiği saptanmıştır ($X^2=21,192$ $sd=5$ $P=.001$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi reddedilmiş; H_1 hipotezi onaylanmıştır.

TÜİK tarafından 2012 yılında yapılan gençlerin sağlık sorunlarına ilişkin araştırmada bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre 15-24 arası gençlerin %14,3'ünün her gün tütün mamulü kullandıkları, ara sıra kullananların oranının toplamda %2,9 olduğu; her iki durumda da sigara kullanan genç erkeklerin oranı, genç kadınlardan fazla çıkmıştır.²⁹ Üniversite öğrencileri üzerine yapılmış bir araştırmada da istatistiki olarak anlamlı düzeyde erkeklerin kızlara oranla daha fazla sigara içtiği belirlenmiştir. Bu araştırmada ortaya çıkan önemli bir diğer bulgu ise yaş faktörü yükseldikçe gençlerin sigara kullanım oranlarının arttığı olmuştur.³⁰ SEKAM tarafından yapılmış Türkiye'de Gençlik araştırmasında da benzer bulgulara ulaşılmıştır.³¹

Sigara kullanım oranları, gerek dünyada gerekse de ülkemizde her geçen gün hızla artış göstermekte ve bu artışın meydana getirdiği maddi ve manevi maliyetleri toplumların geleceğini tehdit etmektedir. Nitekim farklı illerde lisede öğrenim gören gençler üzerine yapılan araştırmalarda bizim araştırmamızda elde ettiğimiz düzenli sigara kullananlar ile ilgili oranların oldukça üzerinde (%18-22 arasında) oranlara ulaşılmıştır.³² 2017 yılında lisede öğrenim gören gençler üzerine yapılan başka bir araştırmada da gençlerin sigara içme oranının %28,2 olduğu tespit edilmiştir.³³

Tablo11: Öğrencilerin sınıflarına göre sigara kullanma durumları

	Hiç içmedim	Bir kez denedim hiç sevmedim	Bir kez denedim	Ara sıra içiyorum	Düzenli içiyorum	İçiyordum bıraktım	Toplam
9. sınıf	106 71,6%	21 14,2%	7 4,7%	6 4,1%	6 4,1%	2 1,4%	148 100,0%
10. Sınıf	85 64,9%	22 16,8%	6 4,6%	6 4,6%	10 7,6%	2 1,5%	131 100,0%
11. Sınıf	56 51,4%	21 19,3%	11 10,1%	10 9,2%	8 7,3%	3 2,8%	109 100,0%
12. Sınıf	61 52,1%	16 13,7%	10 8,5%	16 13,7%	11 9,4%	3 2,6%	117 100,0%
Toplam	308 61,0%	80 15,8%	34 6,7%	38 7,5%	35 6,9%	10 2,0%	505 100,0%

$X^2=25,923$ $sd=15$ $P=.039$

²⁹ İstatistiklerle Gençlik 2014.

³⁰ Atilla Senih Mayda vd. "Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı Sıklığı Ve Kullanmaya Başlama Nedenleri", *Düzce Tıp Dergisi* C. 12, S. 3, 2010, ss. 7-14

³¹ SEKAM, 2016, s.84

³² Kültegin Ögel vd. "Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı", *Türk Psikiyatri Dergisi*, C.12, S.1, 2001, ss. 47- 52; H. Delikaya vd. "Ankara Şehir Merkezinde Bulunan Beş Lisedeki Öğrencilerin Sigara ve Alkollü İçki Kullanma Durumları", *Türkiye'de Psikiyatri Dergisi*, S.2, C.2, 2000, ss.112-120; Orhan Doğan, Lise Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlığı İle Bazı Değişkenler Arasındaki İlişkiler, *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, C.3, S.1, 1989, ss.19-24.

³³ Hasan Hüseyin Taylan ve Yusuf Genç, "Liselerde Sigara, Alkol Ve Uyuşturucu/Uçucu/Uyarıcı Madde Kullanım Eğilimleri: Kocaeli Örneği", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 47, 2017 ss.180-199

Öğrencilerin sınıflarına göre sigara kullanma dağılımlarının gösterildiği tabloyu incelediğimizde; hiç sigara içmeyen öğrencilerin oranının sınıf seviyesi yükseldiğinde düştüğünü; ara sıra ve düzenli içen öğrenci dağılımlarının sınıf seviyesine paralel bir şekilde arttığını söyleyebiliriz. Buna göre ergenlik dönemlerine denk gelen 9.sınıftaki gençlerin kötü alışkanlıklarla tanışmaları ve uygulanabilecek destek açısından önemli bir zamana denk geldiğini söyleyebiliriz. Sigara kullanımının sınıf seviyesi değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen ki-kare testi sonucunda da iki değişken arasında bağımlılığın anlamlı bir ilişkiye dayandığı tespit edilmiştir ($X^2=25,923$ sd=15 $P=.039$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi reddedilmiş; H_1 hipotezi onaylanmıştır.

TÜİK'in raporunda (2012 yılı için) 15-24 arası gençler arasında ilk kez tütün mamulü deneme yaşı, 10 yaşından küçük çocuklarda %3,1, 10-14 yaş arasında %26,3, 15-19 yaşları arasında %60,5 ve 20-24 yaşları arasında ise %10,1 olarak tespit edilmiştir. Bulgular kötü alışkanlıklarla tanışma yaşı açısından endişe verici; fakat alınması gereken önlemler açısından oldukça önemlidir. Raporda da belirtilen gençlerin sigara ile en fazla tanıştığını 15-19 yaş aralığı, bizim araştırmamızda da üzerinde durduğumuz lise öğrenimlerini gördükleri dönemdir. Bulgular birbirini destekler niteliktedir. Mayda vd. tarafından yapılan araştırmada sigara kullandığını ifade eden katılımcıların yaşlarına yönelik dağılımlarında %72,7'sinin 17-22 yaş aralığında olduğu bulunmuştur.³⁴

Tablo 12: Cinsiyete göre katılımcıların alkol kullanma durumları

	Hiç içmedim	Bir kez hiç sevmedim	Bir kez denedim	Ara sıra içiyorum	Düzenli içiyorum	İçiyordum bıraktım	Toplam
Kadın	194 74,9%	23 8,9%	21 8,1%	14 5,4%	4 1,5%	3 1,2%	259 100,0%
Erkek	159 64,6%	17 6,9%	20 8,1%	38 15,4%	9 3,7%	3 1,2%	246 100,0%
Toplam	353 69,9%	40 7,9%	41 8,1%	52 10,3%	13 2,6%	6 1,2%	505 100,0%

$X^2=17,071$ sd=5 $P=.004$

Lise çağında öğrenim gören gençlerin cinsiyete göre alkol kullanma durumlarını gösteren bulgulara tablo 12'de yer verilmiştir. Buna göre öğrencilerin %69,9'u hiç alkol kullanmadığını, %7,9'u bir kez denediğini fakat hiç sevmediğini, %8,1'i bir kez denediğini, %10,3'ü ara sıra içtiğini, %2,6'sı düzenli bir şekilde alkol içtiğini, %1,2'si ise daha önce içtiğini fakat bıraktığını belirtmiştir. Bulgulara göre gençlerin %30'unun alkol ile tanıştığını, %13'ünün ise aktif alkol kullanıcısı olduğunu söyleyebiliriz. Cinsiyete göre bulguları değerlendirdiğimize; erkeklerin kızlara oranla daha çok alkol kullandığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle cinsiyet ve alkol kullanma sıklığı değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testinde değişkenler arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<.05$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi reddedilmiş; H_1 hipotezi onaylanmıştır.

Literatürde liselerde öğrenim gören gençlerin alkol kullanma durumları ile ilgili yapılmış araştırmalarda araştırmamızdaki bulgularla benzerlik gösteren sonuçlara ulaşılmıştır.³⁵ Özellikle İstanbul gibi büyükşehirlerde bu oranın daha çok arttığı gözlemlenmiştir. Yine bazı araştırmalarda bu araştırmadaki gibi erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla alkol kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır.³⁶ TÜİK'in raporuna göre ise erkekler ve kızlar arasındaki bu fark 2 yaş sonrasında kapanmaktadır.³⁷

³⁴ Mayda, 2010, s. 9.

³⁵ SEKAM, 2016,s.171; Taylan, ve Genç, 2017, ss.180-199; Dilek Akkuş vd. "Lise Öğrencileri Arasında Sigara ve Alkol Kullanma Sıklığı ve Etkileyen Faktörler", *Anadolu Kliniği*, C. 22, S.1, 2017, ss.36-45; Kültegin Ögel vd., "İstanbul'da Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı", *Klinik Psikiyatri*, C.3, S.4, 2000, ss. 242-245.

³⁶ Nuran Güler vd., (2009). "Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol Kullanımı ve İntihar Düşüncesi Sıklığı", *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, S.31: 340-345; Mayda vd. 2010, s.10; SEKAM, 2016, s.171; Selda Hızal Bülbül vd. "Kırıkkale İl Merkezi İlköğretim ve Lise Öğrencilerinde Sigara ve Alkol Alışkanlıkları ve Etkileyen Faktörler", *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, C.7, S.4, 2013, ss. 168-172; Ögel, vd, 2000, ss. 242-245

³⁷ İstatistiklerle Gençlik 2014.

Tablo 13: Öğrencilerin sınıflarına göre alkol kullanma durumları

	Hiç içmedim	Bir kez denedim hiç sevmedim	Bir kez denedim	Ara sıra içiyorum	Düzenli içiyorum	İçiyordum bıraktım	Toplam
9. sınıf	122 82,4%	13 8,8%	5 3,4%	6 4,1%	2 1,4%	0 0,0%	148 100,0%
10. Sınıf	96 73,3%	9 6,9%	12 9,2%	10 7,6%	3 2,3%	1 0,8%	131 100,0%
11. Sınıf	68 62,4%	8 7,3%	11 10,1%	17 15,6%	5 4,6%	0 0,0%	109 100,0%
12. Sınıf	67 57,3%	10 8,5%	13 11,1%	19 16,2%	3 2,6%	5 4,3%	117 100,0%
Toplam	353 69,9%	40 7,9%	41 8,1%	52 10,3%	13 2,6%	6 1,2%	505 100,0%

$$X^2=17,239 \text{ sd}=3 \text{ P}=.000$$

Öğrencilerin sınıflarına göre alkol kullanma dağılımlarını incelediğimizde “Bir kez denedim hiç sevmedim” maddesinde ortalaması en yüksek grubun 9. Sınıf olduğu; “Ara sıra içiyorum” maddesinde ortalaması en yüksek grubun 12. Sınıf olduğu; “Düzenli içiyorum” maddesinde ortalaması en yüksek grubun 11. Sınıf olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, sınıf seviyesi arttıkça gençlerin alkol ile tanışma oranlarının ve kullanma alışkanlıklarının arttığını göstermiştir. Sınıf seviyesi ile alkol kullanma değişkeni arasındaki ilişkinin olup olmadığını belirlemek için yapılan Fisher's Exact Testine göre değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($X^2=17,239 \text{ sd}=3 \text{ P}=.000$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi reddedilmiş; H_1 hipotezi onaylanmıştır.

Gençler üzerine yapılmış bir araştırmada yaş faktörünün alkol kullanıp-kullanmama durumunda önemli bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bulgulara göre katılımcıların yaşları büyüdükçe alkol kullanma oranında dikkat çekici bir artış gözlenmiştir.³⁸

TÜİK'in araştırmasına göre³⁹ bireylerin alkollü içecek deneme yaşları 14 yaşın altında %16,1; 15-19 yaş aralığında %69,9 ve 20-24 arasında ise %14'tür. İlk kez tütün mamulü deneme yaşına yönelik bulguların, alkollü içecek kullanma yaşı ile benzerlik gösterdiğini ve 15-19 yaş arası dönemin alkollü içeceklerle tanışma ve önleyici faaliyetler açısından oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 14: Gençlerin kötü alışkanlıklarla tanışma nedenleri

	Frekans
Özenti	348
Arkadaş Etkileşimi/Ortamı	325
Merak duygusu	252
Stres	217
Kendini İspatlama/İsteği/	210
Belirgin bir soruna bağlı olarak sorundan kurtulma yolu olarak görme	132
Ailede içen birinin olması	119
Ünlü bir kişiden etkilenme	72
Yetişkinlerin gençlere olan yaklaşımı	56
Medya ve internetteki görüntüler ve reklamlar	42
Sigara içen öğretmenlerden etkilenme	30

Katılımcılar gençlerin kötü alışkanlıklara başlama nedenleri arasında öncelikli olarak özenti, arkadaş ortamı, merak duygusu, stres ve kendini ispatlama isteğinin yer aldığını belirtmişlerdir. Bulgular sosyal öğrenmenin gençlerin kötü alışkanlıkları kazanmalarında etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü katılımcılar, ailede içen birinin olmasının, ünlü bir kişiden etkilenmenin, sigara

³⁸ SEKAM, 2001, s.171.

³⁹ İstatistiklerle Gençlik 2014.

içen ve alkol kullanan öğretmenlerin, medya ve internetteki görüntüler ve reklamların ve yetişkinlerin gençlere olan yaklaşımının kötü alışkanlıklara başlamada etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu çalışmada sigaraya başlama nedenleri; çevre etkisi, özentî, merak, arkadaş ve belirli bir soruna bağlı olarak şeklinde belirtilmiştir. Düzce Tıp Fakültesi öğrencilerinde yapılan araştırmada da benzer şekilde arkadaş etkisi, özentî, merak ve yalnızlık sigaraya başlamada etkili faktörler olarak bildirilmiştir⁴⁰

Nitel verilerde katılımcılar gençlerde kötü alışkanlıklara yönelimin oldukça yaygın olduğunu(ö1) ve en önemlisi gençlerin bunları olumsuz bir alışkanlık olarak görmediğini ifade etmişlerdir(ö6). Ayrıca gençler arasında sigara kullanımının alkol ve kumara oranla oldukça fazla olduğunu ve gençlerin kötü alışkanlıklarla çok küçük yaşlarda tanıştığını; bu nedenle mevcut durumun endişe verici olduğunu dile getirmişlerdir(ö4). Erkek öğrencilerin ise sigara, alkol gibi kötü alışkanlıklardan kız öğrencilere oranla daha çok etkilendiklerini(ö5) belirtmişlerdir. Katılımcılar, gençlerin kötü alışkanlıklarla tanışmasında özentinin(ö7), kendini ispat edebilme arzusunun(ö3,), içinde bulunduğu dönemin gelişim özelliklerine bağlı olarak bir gruba dahil olma ihtiyacı veya kabul görme isteğinin(ö1), herhangi bir sorundan kurtulma aracı olarak görmelerinin(ö3,ö7), aile ve yakın çevre ile kurulan ilişkilerin ve yazılı ve görsel iletişim araçlarının(ö2) etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle gençlerin sigara, alkol gibi maddeleri kullanırken çekilmiş fotoğrafları sosyal medyada paylaşımlarının bireylerin kendini ispat etme noktasında ilgi çekici olarak görüldüğünü(ö2) dile getirmişlerdir.

Tablo 15: Gençlerin kötü alışkanlıklar ile tanışmalarından uzaklaştırılması için öncelikli olarak neler yapılmalı

	Frekans
Topluma ait yerlerde sigara içimi yasaklanmalı	210
Sigara ve alkol fiyatları aşırı derecede arttırılmalı	189
Aile içi iletişimi artırıcı faaliyetler düzenlenmeli	178
Verilen cezaların caydırıcı olması sağlanmalı	178
Görsel medyada gençlerin özentî duyabileceği reklamlar yasaklanmalı	170
Uzman eşliğinde sağlıklı yaşamın önemi anlatılmalı	160
Öğrencilerin aktif olarak katıldığı sosyal etkinlik alanları oluşturulmalı	157
Gençlerin aktif katılımının sağlandığı projeler yapılmalı	107
Manevi değerlerdeki yozlaşma önlenmeli	87
Gençler özgür bırakılmalı, çünkü içmek ya da içmemek onların tercihidir.	81

Katılımcılara “gençlerin sigara alkol gibi kötü alışkanlıklardan uzak durması için neler yapılmalı” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, katılımcılar öncelikli olarak topluma ait yerlerde sigara içiminin yasaklanmasının, sigara ve alkol fiyatlarının aşırı derecede arttırılmasının ve cezaların caydırıcı olması sağlanmasının kötü alışkanlıklardan gençlerin uzak durmasında etkili olabileceğini düşünmektedir. Bununla birlikte gençler, aile-içi iletişimin niteliğinin kötü alışkanlıkları kazanmada/tanışmada etkili olduğunu; bu nedenle bu iletişimi olumlu yönde geliştirecek destekleyici faaliyetlerin yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Gençlerin kötü alışkanlıklar ile tanışmalarında etkili olan faktörlerden birisi de kitle iletişim araçlarıdır. Katılımcılar da bu yönde bir görüşe sahip olduğu için görsel medyada gençlerin özentî duyabileceği reklamların yasaklanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte katılımcılar, gençlerin aktif katılımının sağlandığı projeleri ve oluşturulacak sosyal aktivite alanlarını da alınabilecek önlemler arasında sıralamışlardır. Konuya özgürlük çerçevesinden bakan ve gençlere müdahale edilmemesi gerektiğini ifade eden bir grup, “Gençler özgür bırakılmalı, çünkü içmek ya da içmemek onların tercihidir” görüşünü işaretlemişlerdir.

⁴⁰ Mayda vd. 2010, s.10.

3.3.2. İnternet Kullanım Durumları

Günümüz bilgi çağının insanlığa sunduğu en önemli kolaylaştırıcılarından birisi teknoloji ve teknolojinin ürünü olan internettir. İnternet amacına uygun kullanıldığı sürece bireyin yaşantısında birçok şeyi kolaylaştırmakta; ona zamandan, mekandan mali olarak tasarruf sağlamaktadır. Birey oturduğu yerden dünyanın herhangi bir yerine, herhangi bilgiye veya herhangi bir şeye anında ulaşabilmektedir. Her birimizin doğal bir parçası haline gelen internet, bugün hayatımızın her alanına nüfuz etmiş, en mahrem alanlarımıza kadar girmiştir. İnternetin etki alanı o kadar fazladır ki ilişki içerisinde olduğu kişilerin değer yargılarını, inançlarını, iletişim ağlarını, kişiliklerinin oluşumunu; toplumsal yapıyı oluşturan aileyi, eğitimi, kültürü daha birçok yapıyı etkilemekte ve değiştirmektedir. Değişen sadece toplumsal yapılar olmamakta; internet bireylerin fizyolojik ve psikolojik sağlıklarında da ciddi hasarlar bırakabilmektedir. Bugün internet kullanımı en çok gençler için bir tutku olmuş; hatta internetin sunduğu imkânlar/örnekler açısından bir değer yargısına dönüşmüştür. Bu araştırmanın bulgularında da ortaya çıktığı üzere gençlerin değer önceliklerinde özgür olmanın, zengin olmanın ve şöhret sahibi olmanın ilk sıralarda yer alması bu tutkunun bir sonucudur.

Araştırmada gençlerin internet kullanım durumlarını ve bağımlılık profillerini tespit edebilmek amacıyla katılımcı gençlere sorular yöneltilmiş ve elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 16: Cinsiyete göre gün içerisinde internette geçirilen süre dağılımları

	0-1 saat	2- 4 saat	5-7 saat	8 saat ve fazlası	Toplam
Kadın	193 74,5%	55 21,2%	7 2,7%	4 1,5%	259 100,0%
Erkek	168 68,3%	66 26,8%	4 1,6%	8 3,3%	246 100,0%
Toplam	361 71,5%	121 24,0%	11 2,2%	12 2,4%	505 100,0%

$$X^2=4,551 \text{ sd}=3 \text{ P}=.208$$

Cinsiyete göre katılımcıların gün içerisinde internette geçirdiği süreyi gösteren tabloyu incelediğimizde; katılımcıların %28'inin bir günde 2 saatin üzerinde internet kullandığı ve erkek katılımcıların kızlara oranla bir gün içerisinde internette daha fazla vakit harcadığı belirlenmiştir. Cinsiyet ve internette geçirilen süre değişkenler arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan ki-kare testinde cinsiyetin gençlerin gün içerisinde internette geçirdiği sürede anlamlı farklılık oluşturmadığı; yani değişkenler arasında anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi onaylanmıştır.

TÜİK'in araştırmasına göre 2010 yılında 16-24 yaş arası gençlerin internet kullanma dağılımları % 62'9 iken 2014 yılında bu oran artış göstererek %73 olmuştur. Bu araştırmada da erkeklerin kızlara oranla da çok internet kullandığı tespit edilmiştir.⁴¹

Tablo 17: Sınıf seviyesine göre gün içerisinde internette geçirilen süre dağılımları

	0-1 saat	2- 4 saat	5-7 saat	8 saat ve fazlası	Toplam
9. sınıf	99 66,9%	42 28,4%	4 2,7%	3 2,0%	148 100,0%
10. Sınıf	86 65,6%	42 32,1%	1 0,8%	2 1,5%	131 100,0%
11. Sınıf	81 74,3%	22 20,2%	3 2,8%	3 2,8%	109 100,0%
12. Sınıf	95 81,2%	15 12,8%	3 2,6%	4 3,4%	117 100,0%
Toplam	361 71,5%	121 24,0%	11 2,2%	12 2,4%	505 100,0%

$$X^2=9,562 \text{ sd}=3 \text{ P}=.002$$

⁴¹ İstatistiklerle Gençlik 2014.

Sınıf seviyesine göre gün içerisinde internette harcanan süreyi gösteren tabloda da görüldüğü üzere 2 saat ve üzeri kullananlar 9.sınıflarda %33,1; 10.sınıflarda %34,4; 11.sınıflarda %25,8; 12.sınıflarda %18,8 şeklinde dağılım göstermiştir. 12.sınıflarda oranın düşmesinde öğrencilerin bu dönemde yükseköğretime giriş sınavına giriyor olmaları etkili olmuş olabilir. Sınıf seviyesi ile internette geçirilen süre değişkeni arasındaki anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek için yapılan Fisher's Exact Testine göre değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($X^2=9,562$ $sd=3$ $P=.002$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi reddedilmiş; H_1 hipotezi onaylanmıştır.

Bireyin interneti hangi amaçla kullandığı onunla ilgili bir bağımlılık sürecinin değerlendirilmesinde temel ölçüt olarak ele alınabilir. Örneğin bir kişi gün içerisinde işi gereği çok fazla interneti kullanıyor ise; bu kişiyi internet bağımlısı olarak tanımlamak doğru değildir. Young (2007), internet bağımlılığı için sekiz ölçüt ortaya koymuş ve bunlardan beşine sahip olduğunda internet bağımlısı ölçütü konulabileceğini ifade etmiştir. Bu ölçütler şunlardır:

- “İnternet ile ilgili aşırı zihinsel uğraş (sürekli olarak interneti düşünme, internette yapılan aktivitelerin hayalini kurma vb.),
- İstenilen keyfi almak için giderek daha fazla oranda internet kullanma gereksinimi duyma,
- İnternet kullanımını kontrol etme, azaltma ya da tamamen bırakmaya yönelik başarısız girişimler gerçekleştirme,
- İnternet kullanımının azaltılması ya da tamamen kesilmesi durumunda huzursuzluk, çökkünlük veya kızgınlık hissedilmesi,
- Başlangıçta planlanandan daha uzun süre internette kalma,
- Aşırı internet kullanımı nedeniyle aile, okul, iş ve arkadaş çevresiyle sorunlar yaşama, eğitim veya kariyer ile ilgili bir fırsatı tehlikeye atma ya da kaybetme,
- Başkalarına (aile, arkadaşlar, terapist vb.) internette kalma süresi ile ilgili yalan söyleme,
- İnterneti sorunlardan kaçmak veya olumsuz duygulardan (çaresizlik, suçluluk, çökkünlük, kaygı vb.) uzaklaşmak için kullanma.⁴²

Araştırmada da gençlerin internet bağımlılık profilini belirleyebilmek için katılımcılara soru yöneltilmiş elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Tablo 18: Cinsiyete göre kendisini internet bağımlısı olarak tanımlama

	Hayır	Evet	Toplam
Kadın	228 88,0%	31 12,0%	259 100,0%
Erkek	207 84,1%	39 15,9%	246 100,0%
Toplam	435 86,1%	70 13,9%	505 100,0%

$$X^2=1,594 \text{ } sd=1 \text{ } P=.207$$

Tabloda da görüldüğü üzere gençlerin %14'ü kendini internet bağımlısı olarak görürken; %86'sı ise kendisini internet bağımlısı olarak görmemektedir. Bu dağılımlar cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkeklerin kızlara oranla kendisini daha çok internet bağımlısı olarak gördüğü ve cinsiyetin gençlerin kendisini internet bağımlısı olarak tanımlamasında anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir ($X^2=1,594$ $sd=1$ $P=.207$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi onaylanmıştır.

2010-2011 eğitim-öğretim yılında Isparta merkezde bulunan liselerde öğrenim gören 1380 öğrenci ile yapılmış bir araştırmada da öğrencilerin %2,7'si İnternet bağımlısı, %24,3'ü ise muhtemel

⁴² Eray Yılmaz vd., “Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: Balıkesir İli Örneği”, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.4,S.1, 2014, s. 134

İnternet bağımlısı olarak bulunmuştur.⁴³ Başka bir araştırmada da erkeklerin kızlara oranla daha fazla internet bağımlısı oldukları tespit edilmiştir.⁴⁴

Tablo 19: Sınıf seviyesine göre kendisini internet bağımlısı olarak tanımlama

	Hayır	Evet	Toplam
9. sınıf	121	27	148
	81,8%	18,2%	100,0%
10. Sınıf	116	15	131
	88,5%	11,5%	100,0%
11. Sınıf	97	12	109
	89,0%	11,0%	100,0%
12. Sınıf	101	16	117
	86,3%	13,7%	100,0%
Toplam	435	70	505
	86,1%	13,9%	100,0%

$$X^2=3,764 \text{ sd}=3 \text{ P}=.288$$

Sınıf seviyesine göre gençlerin kendisini internet bağımlısı olarak tanımlaması ile ilgili verilere tablo 19'da yer verilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere kendisini internet bağımlısı olarak görenlerin oranı, 9.sınıflarda %18,2; 10.sınıflarda %11,5; 11.sınıflarda %11,0; 12.sınıflarda ise %13,7 şeklinde dağılım göstermiştir. Buna göre sınıf seviyesi yükseldikçe gençlerin kendilerini internet bağımlısı olarak tanımlama oranları düşmektedir. Bulguların bu şekilde oluşmasında öğrencilerin gün içerisinde internette harcadığı süre ve son sınıfta yükseköğretime giriş sınavına giriş endişesinin bireyde yüklediği sorumluluk ve hissi etkili olmuş olabilir. Sınıf seviyesi ve kendisini internet bağımlısı olarak tanımlama değişkenleri arasında anlamlı bir bağıntı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testine göre değişkenler arasında istatistiki olarak anlamlı düzeyde ilişki olmadığı tespit edilmiştir ($X^2=3,764 \text{ sd}=3 \text{ P}=.288$). Bulgulara göre konuyla ilgili H_0 hipotezi onaylanmıştır.

Lise öğrencilerinin bağımlılık düzeyleri ile ilgili araştırmalarda gençlerin bağımlılık oranlarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Örneğin bir araştırmada öğrencilerin % 17'sinin düşük, % 67'sinin orta ve % 16'sının da yüksek düzeyde internet bağımlısı olduğu;⁴⁵ bir diğerinde ise % 7'sinin bağımlı grupta yer aldığı⁴⁶ bulgusuna ulaşılmıştır. Oranlar coğrafi bölgeye, ekonomik duruma, cinsiyete ve yaşa bağlı olarak farklılık gösterse de şurası bir gerçek ki internetin olması gerekenden fazla kullanılması bireyde farklı problemlerin belirmesine yol açmaktadır. Tüketim alışkanlığı kazandırma, olumsuz kimlik gelişimi bunlardan bazılarıdır. Yapılmış araştırmalarda ergen ve gençlerde problemler internet kullanımının bireylerde öfke ve saldırganlığa yol açabileceği;⁴⁷ internet bağımlılığı ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır.⁴⁸

Katılımcılar nitel bulgularda teknolojinin bu kadar geliştiği dönemde bireye getirdiği avantajlardan yararlanma konusunda gençlerin oldukça şanslı olduğunu(Ö3); fakat teknolojiyi olumlu yönde kullanan kişi sayısının gençler arasında oldukça sınırlı olduğunu(ö5); hatta günümüzde teknolojinin gençler için zamanı boşa harcamaktan öteye geçmediğini(Ö3) ifade etmişlerdir. Gençlerin zamanlarının büyük bir bölümünü internette, özellikle sosyal paylaşım sitelerinde

⁴³ Suzan Lema Gençer, *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta 2011.

⁴⁴ Nurettin Başköy, *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık, Siber Zorbalık Ve Bilgisayara Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir 2013.

⁴⁵ Yılmaz, 2014, s.133-144.

⁴⁶ Fatma İşleyen, *Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin Kişisel ve Ailesel Faktörlerle İlişkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013.

⁴⁷ Ömer Günnar, *Adana İl Merkezi Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı, Öfke Ve Saldırganlık Arasındaki İlişki*, Tıpta Uzmanlık Tezi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Adana 2016.

⁴⁸ Gülper Özdemir, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Ve Depresyon Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*, Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara 2016.

geçirdiğini(ö2,ö7); bu nedenle internet bağımlısı olarak tanımlanabilecekleri(ö5) tespit edilmiştir. Katılımcılara göre medya gençlerin tüm bilgilerini buradan edindikleri bilgi çöplüğüne dönüşmüştür(ö1). Bununla birlikte medya, sahip olduğumuz kültürel ve manevi kimliğimizde ciddi bir yıkıma neden olmakta(ö2) ve gençlerin ahlaki gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir(ö2,ö4,ö5,ö6,ö7). Özellikle internetin gençlere sunmuş olduğu sınırsız erişim, gençler arasında müstehcenliğin ve argonun yaygınlaşmasına(ö6,ö5,ö4) neden olmaktadır. Bu nedenle gençlerin sosyal medyanın olumsuz etkilerinden korunması için bilinçlendirilmeleri(Ö3), okullardaki eğitimin niteliğinin artırılması ve gençlerin içinde buldukları sosyal ortamların düzeltilmesine yönelik önlemlerin alınması(Ö7) gerekmektedir.

Gençler için interneti cazip kılan nedenler arasında eğlenceli olması ve merak duygusunu gidermede teşvik edici olması, bireyin internet ortamında kimliğini gizli tutabilmesine imkan tanınması ve gerçek hayatta ilişki kurmakta zorlansa bile burada kendini rahat ve kolay bir şekilde ifade edebilmesi, burada her türlü toplumsal baskılardan uzak bir şekilde davranabilmesi, zararları konusunda yeterli bilgi sahibi olmaması gibi nedenler sıralanabilir.

Sonuç

Gençlerin sahip olduğu değerlerin (tercihlerinin) ve bağımlılık profillerinin tespit edilmesinin amaçlandığı bu çalışmada nicel ve nitel veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar şunlardır:

1. Katılımcılar, bilinçli, duyarlı ve sağlıklı bir gençlik yetiştirilmesi gerektiğini düşünmesine rağmen, gençlerin bunun farkında olmadıklarını ve bunun için gayret göstermediklerini düşünmektedirler. Gerek nicel verilerde gerekse nitel veriler de benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak adlandırabileceğimiz gençlik dönemi, bireyin hayatında biyolojik, psikolojik ve sosyolojik değişimlerin üst düzeyde yaşandığı bir dönemdir. Genç bu dönemde çocukluk ve yetişkinlik arasında sıkışmakta, davranışlarını, duygularını ve düşüncelerini oluşturma ve kontrol etmede hem iç hem de dış dünyasında gelgitler yaşamaktadır. Yaşadığı karmaşa ve tereddütler, aslında onun kimliğini ve şahsiyetini oluşturma yolunda, deneyerek öğrendiği süreçler olduğu için gençlik, hem birey hem de toplum için bir dönüm noktasıdır. Bu noktada hem gencin hem de toplumun birbirinden beklentisi oldukça yüksektir. İki paydaş arasındaki ortak nokta ise kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasında yani geleceğin inşasında baş aktör olmalarıdır.

Süreci doğru yönetebilmek ve sağlıklı bir nesil yetiştirebilmek, çağın sunduğu alternatifler karşısında pasif bir tüketici konumunda ve kendini kanıtlama arayışındaki gençleri, aktif üretici konumuna taşıyacak çözümler üretmek geçmektedir. Çünkü içinde yaşadığı gelgitlerle birlikte çağın ilgi ve algılarına karşı edilgen bir tutum sergileyen genç, bu dönemde yaşantımızın tüm alanlarına nüfuz etmiş popüler kültürün, tüketim çılgınlığının, moda akımlarının, marjinal yaklaşımların, sapkın ideolojilerin etkisi altına girmekte ve bu akımlar tarafından tüketilmektedir.⁴⁹ Popüler kültür, özgürlük, farklılık ve bireysellik teması üzerinden bireyleri ortak bir anlayış etrafında birleştirmekte ve bireyleri farkında olmadan bu akımın pasif tüketicisi konumuna taşımaktadır. Bu süreçte milli ve manevi değerler, değersizleştirilmekte ya da bireyi kısıtlayan olumsuz bir alternatif olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla kendine ve içinde yaşadığı topluma yabancı veya duyarsız bir gençliğin zemini oluşmaktadır.

Toplumsallaşmanın kasıtlı olarak yapıldığı kurum olarak eğitim, toplumun en temel değerlerin biridir ve gençlerin geleceğinin şekillenmesinde de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bireyin sahip olduğu değerlerin, eğitimin sahip olduğu değerlerle kombinasyonu toplumun geleceğinin inşasında çözüm olma noktasında etkili bir yatırım olacaktır. Bununla birlikte gençlere yönelik geçmişe dayanan nostaljik bakış açımızı bugüne çevirerek içinde yaşadıkları çağın onlarda bıraktığı/oluşturduğu yeni gençlik kimliğini tanıma şeklinde değiştirmeli, geçmişe saplanarak onları durağan pasif bir alıcı gibi konumlandırmak yerine aktif düşünen, eleştiren, kendi değer yargılarını bulma arayışındaki bireyler olarak kabul etmemiz gerekmektedir.

⁴⁹ Ali Erbaş, Peygamberimiz ve Gençlik, *Peygamberimiz ve Gençlik içinde ss.7-10*, Ed. Elif Erdem ve Hale Şahin, 3. Baskı, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018, s.10

2. Araştırmada gençlerin değer sıralamasında en çok önem verilen 5 değer, *özgür olmak, zengin olmak, şöhret sahibi olmak, sağlıklı olmak ve iyi bir iş sahibi olmak çıkmıştır*. Buna göre gençlerin değer tercihlerinde dini, ahlaki değerler sonlarda yer almıştır. Bulgular gençlerde bireyselleşme ve dünyevileşmenin değer yargılarında ne kadar etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Hayatın sunduğu hazları sınırsız bir şekilde tüketmek isteyen genç, bu dönemde kendini dinin ve ahlakın kuşatması altında sınırlandırılmış hissetmektedir. Modernite ise bireye hazlarla yaşayabilmesi için dini unutturacak seküler bir hayat sunmakta; bu da toplumda bireyselleşmenin ve hazcılığın önünü açmaktadır. Orta yolu bulma arayışındaki Postmodernite ise bireycilik ve hazcılıkla dindarlığı birleştirmeyi amaçlamış ve “hazcı dindarlık” denilen yeni bir tip ortaya çıkarmıştır. Her iki durumda da bireyde dünyevileşme artmış; toplumun istekleri ve bireysel arzuları arasında sürekli çatışma yaşayan; gelenek ve modern arasında sıkışan, adeta kimlik karmaşası yaşayan tüketim kültürünün bir parçası hâline gelmiş genç profilli oluşmuştur. Günümüz gençlerinde sıkça karşılaştığımız “Madem ölüm var, hayatı dilediğim gibi yaşamalıyım.” “Ben varsam dünya anlamlıdır, ben yoksam bana ne dünyadan!” tarzındaki yaklaşım, bu hazcı amacın bir sonucudur.⁵⁰ Araştırmanın bulgularında gençlerin değer sıralamasında dini ve ahlaki değerlerin son sıralarda yer almasında bu süreç etkili olmuştur denilebilir.

Bugün en önemli problemimiz kitle iletişim araçlarının gençler arasında yaygın kullanımından dolayı gençliğin henüz kendi değerleri tanışmadan batının değerleri ile tanışıyor olmasıdır. Avucumuzun içine kadar girmiş olan bu araçların olumlu katkılarından daha çok olumsuz örnekler sunması nedeniyle gençlik, kendi kültürel değerlerine yabancılaşmakta ve bu süreç gencin toplumla bütünleşmesini engellemekte ve toplumun değerleri (kültürü) karşısında onu öteki konumuna taşımaktadır. Kendini ve hayatı yeniden anlamlandırma sürecini yaşayan genç ise, içinde bulunduğu toplumla çatışarak bazen de yok sayarak, her şeyin merkezine kendini koymakta ve aldığı ani günlük kararlar ile sosyalleşme denemeleri yapmaktadır. Bu süreç her ne kadar bencil bir duygu eylem bileşkesini içerse de asıl üzerinde durulması gereken nokta bu şekilde davranmasında etkili olan popüler kültürün ona sunduğu değerler özgürlük tanımı ve arayışı ve toplumların bu arayışta ona alternatif sunamamasıdır. Birey gelişimine uygun olarak kendine bir yer edinme yani kişilik deneyimleri yaşarken modernitenin sunduğu değer yargılarını daha çok benimsemekte ve toplumun ideallerini ötelemekte, gününbirlik zevk ve eğlence içinde yaşamayı tercih etmektedir.

Eskiden değerler konusunda kuşaklar arası çatışma yaşanırken bugün tüm kuşakların değer tercihlerinde değişim yaşandığı gözlenmektedir. Çünkü modernite, toplumu oluşturan bütün yapıları etkisi altında bırakmakta ve toplumları ortak bir noktada buluşturmaktadır. Özellikle günümüzde aile ve aile içi ilişkilerin zayıflaması, parçalanmış ailelerde artış gözükmesi, tüketim kültürünün tüm yetişkinlerde gözükmesi bunun göstergeleri arasındadır. Bu durum gerek kültürel değerlerin ileriki kuşaklara aktarılması noktasında gerekse gençlerin değer gelişiminde önemli bir yere sahip olan olumlu rol model bulma konusunda sıkıntı yaşamlarına neden olmuştur.

Gelişen toplumsal şartlara bağlı olarak gençlerin eğilimlerinde ve yönelimlerinde farklılık olması doğaldır. Gençlerin ilgi, ihtiyaç, istek ve beklentilerini dikkate almayan, onları manevi bir varlık olarak görmeyen pozitivist bir anlayış ile onlara yaklaşmak, problemlerine çözüm olmayacağı gibi onları içinde buldukları anlam arayışı sürecinde onları daha çok buhrana uğratacak ve değer yargılarının oluşumunda dünyevileşmeyi hızlandıracaktır. Bu nedenle gençlerle kurulacak iletişimin temel değerleri, saygı, güven, sevgi, empati ve içtenlik olmalıdır. Bu konuda bize en önemli modeli sunan Hz. Peygamberdir. Çünkü gençlerin eğitimi, Hz. Peygamberin genel eğitiminde özel bir yere sahiptir ve Hz. Peygamber, her fırsatta gençlerin değerli olduklarını kendilerine hissettiren, gençlerin ruhsal gelişimlerine bağlı olarak yaşadıkları yoğun duygu değişimini dikkate alan ve onlarla ilişkilerinde bu yaklaşımı göstermeye özen gösteren bir iletişim kurmuştur. Onun bu ince ruhlu ve anlayışlı yaklaşımı da birçok gencin İslam’a ve Allah Resulüne muhabbetinin artmasına neden olmuştur. Hz. Peygamber, gençlerin bu dönemde yoğun bir biçimde yaşadıkları duygusal gelgitlere rağmen yeterli hayat tecrübesinden yoksun olduklarını dikkate almış ve gençlerle ilişkisinde onları onurlandırmayı, güven vermeyi, cesaretlendirmeyi, akılcı ve ılımlı bir tarzı benimsemiştir.⁵¹ Bu nedenle gençlerin eğitimine yönelik “*gençliğin varlık alanına saygı duyup onları kategorize etmeyen, diyalogu merkeze alan dil ve üslupla kırmadan, incitmeden, küçük düşürmeden onlara yaşam kılavuzluğu yapan, nasıl ve niçin sorularına cevap vererek onları bilinçlendirip yüreklendiren,*

⁵⁰ Yapıcı, 2018, s. 90-91.

⁵¹ Bünyamin Erul, Rahmet Peygamberi’nin Gençlerle İlişkisi, *Peygamberimiz ve Gençlik içinde Ed. Elif Erdem ve Hale Şahin*, 3. Baskı, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018, s.48.

mazinin hafızasını muhafaza ederek hâl ve istikbale dair ideal bir perspektif çizip onlara bu dünyanın umudu olduğunu ihsas ettiren bir yaklaşım nebevi miras olarak bizlerin omuzlarına yüklenmiş, ihmale gelmeyecek önemli bir şuur ve sorumluluk ödevidir.”⁵²

3. Sevmek, sevilme her birey gibi gencin de temel ihtiyaçları arasında üst sıralarda yer almaktadır. Özellikle bu dönemde arkadaşları tarafından kabul edilmek, bu ihtiyacı karşılama noktasında genç tarafından en çok tercih edilen ve onu oldukça mutlu eden durumlardandır. Araştırmanın sonuçlarına göre gençlerin önemli bir kısmı alkol ve sigara ile tanışmıştır ve kötü alışkanlıklara başlama nedenleri arasında özenti ve arkadaş ortamı ilk sıralarda yer almaktadır. Sonuçlar kendini ispatlama ve gruba dahil olabilmenin öncelikli olduğu bu dönemde diğerlerinin de etkilenmemesi için, genç odaklı önlemler alınması gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle akran desteği ve örnek alabilecekleri rol modelleri içeren çözümlere odaklanmak gerekmektedir. Çünkü gençliğin eleştirdiğimiz hususları, onlara bununla ilgili alternatifler üretmemizden ileri gelmektedir. Unutulmamalıdır ki insana verilen birçok nimetten muhakkak en önemlisi sağlıktır ve dinimiz bireyin sağlığının korunması noktasında bireysel ve toplumsal önemli sorumluluklar getirmektedir.

4. Araştırmanın bir diğer sonucu da gençler arasında internet kullanımı her gün daha çok artmakta ve bu artış, kitle iletişim araçlarının bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini daha çok yaygınlaştırmaktadır.

Günümüzde “geleneksel iletişim yerini zamanın ve mekanın yeniden tanımlandığı dijital temelli ortamlara bırakmıştır. İnsan-mekan ilişkileri değişmiş, fiziksel ve toplumsal alan birbirinden ayrılmış ve sosyal kimlikler yeniden biçimlenmiştir.”⁵³ İnsanlık adeta bir iletişim devrimi yaşamaktadır. Kitle iletişim araçları da bu sürecin baş aktörleridir ve herkes hayatını bu araçlara göre programlamaktadır. Güne kitle iletişim araçları başlanıp gece bunlarla tamamlanmaktadır. Mahremiyetin sınırlarının zorlandığı, yüzyüze iletişimin televizyonlardaki programlara göre düzenlendiği, özellikle gençlerde dilbilgisi kurallarının katledildiği mesajların havada uçtuğu, damat ve gelin adaylarının geçmişlerinin ve durumlarının internet üzerinden araştırıldığı, bilginin kolay elde edildiği fakat güvenliği konusunda bilgi yığınlarının olduğu, bu yeni medya çağından⁵⁴ en çok etkilenen ise kültüre değerler olmaktadır. Bu süreçte milli, manevi değerler ya görmezden gelinmekte ya da yok sayılmakta, medyanın getirdiği yeni değerler içselleştirilmektedir. İnternetin bireylere sınırsız özgürlük getirmesi, yetişkinlerin teknolojiye yetersiz kalması ve gençlere yönelik uygun proje üretilememesi gençlerin değer tercihlerinde bireyselleşmenin ve dünyevileşmenin görülmesinde etkili olmaktadır.

Gençlerin boş zamanları doldurma konusundaki eğilimleri genelde internette vakit geçirmek üzerine oluşmaktadır. Genel olarak eğitimin onlara boş zamanlarını değerlendirme konusunda beceri kazandırmaması, gençlerde bağımlılığın artmasına etken olan önemli bir faktördür. Çünkü eğitim gerçek hayatı onları sunmada, gençlere idealler, geleceğe yönelik hedefler koymada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle eğitim programları gençlerin kendilerini gerçekleştirmelerine ve geliştirmelerine katkı sunacak şekilde güncellenmelidir.

“Toplumlar, biyolojik olarak sosyo-kültürel yapılarını geleceğe taşıma, yeniden üretme imkan ve kabiliyetine sahip değildirler. Dolayısıyla, toplum ve topluma ait kültürlerin geleceğe taşıyıcıları olan çocukların, beden ve ruh sağlıklarının korunması ve varsa aksayan yönlerin düzeltilmesi yetişkinlerin görev ve sorumluluk alanına girmektedir. Bu sebeple, çocukların sağlıklı yetiştirilmeleri, geleceğe yönelik ümit ve kaygı taşıyan her toplumun temel meselelerindedir. Toplumların ileriye dönük doneleri olan çocukların, sağlıklı bir şekilde geleceğe taşınması, devletlerin de sağlıklı bir sosyal yapıya ve uzun bir ömre sahip olacakları anlamına da gelmektedir.”⁵⁵

Günümüzde ticari kaygılar ile özellikle çocukları ve gençleri kendine sermaye olarak gören zihniyetin nesle eğitsel/pedagojik bir bakış açısıyla yaklaşmasını beklemek veya görmezden gelerek nesli, bu zihniyetin eline bırakmak toplumların devamlılığı esası ile bağdaşan bir yaklaşım değildir. Gençliğin ve geleceğimizin *düşmanını ve gençleri teslim alan silahlarını tanıyıp, ona alternatifler üreterek* gençlerimizin zihni, fikri, biyolojik ve toplumsal özelliklerine uygun çözümler üretmemiz gerekmektedir.

⁵² Erbaş, 2018, s.10.

⁵³ Tolga Kara, “Gençler Neden Snapchat Kullanıyor Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Üzerinden Bir Araştırma”, *Intermedia International e-Journal*, C.3, S.5, 2016, ss. 264.

⁵⁴ SEKAM, 2016, s.579.

⁵⁵ İrfan Başkurt, “Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım)”, *İstanbul İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.8, 2003, s.74.

İçinde bulunduğu karmaşada kendilerine çok fazla yönelen gençler, istek ve arzularını gerçekleştirme konusunda ısrarcı olabilmekte ve hayatın gerçekleri ile yüzleşince bocalamaktadırlar. Bu nedenle öncelikle gençlerin gelişim özelliklerini bilmek ve buna uygun destekleyici çözümler üretmek gerekmektedir. Gençlerin yeteneklerine güvenmeli, yeteneklerini keşfedebilecekleri fırsatlar oluşturulmalıdır. Gençlerle kurulacak iletişim dilinde gelişim özellikleri dikkate alınmalı yargılamadan, eleştirmeden yapıcı bir iletişim kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Dilek vd., “Lise Öğrencileri Arasında Sigara ve Alkol Kullanma Sıklığı ve Etkileyen Faktörler”, *Anadolu Kliniği*, C. 22, S.1, 2017, ss.36-45.
- Ay, Mehmet Emin, “İslam’ın Gençlik Tasavvuru”, *Diyanet Aylık Dergi*, S. 286, 2014, ss.8-11.
- Aydın, Mustafa, “Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.1, S.3, 2003, ss.121-144.
- Baran, Aylin G., “Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış”, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S.1, 2013, ss.7-25.
- Başköy, Nurettin, *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık, Siber Zorbalık Ve Bilgisayara Karşı Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Başkurt, İrfan, “Madde Bağımlılığı Ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım)”, *İstanbul İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.8, 2003, ss.73-114.
- Bülbül, Selda H. vd., “Kırıkkale İl Merkezi İlköğretim ve Lise Öğrencilerinde Sigara ve Alkol Alışkanlıkları ve Etkileyen Faktörler”, *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, C.7, S.4, 2013, ss. 168-172.
- Çınar, Fatih, Kavramsal Çerçeve, *Karakter ve Değer Eğitimi ed. Vedat Aktepe ve Mevlüt Gündüz*, Pegem Akademi Yayıncılık, 2019.
- Delikaya H. vd., “Ankara Şehir Merkezinde Bulunan Beş Lisedeki Öğrencilerin Sigara ve Alkollü İçki Kullanma Durumları”, *Türkiye’de Psikiyatri Dergisi*, S.2, C.2, 2000, ss.112-120
- Demirutku, Kürşad ve Sümer, Nebi, “Temel Değerlerin Ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe Uyarlaması”, *Türk Psikoloji Yazıları*, C.13, S.25, 2010, ss.17-25
- Doğan, Orhan, “Lise Öğrencilerinin Sigara İçme Alışkanlığı İle Bazı Değişkenler Arasındaki İlişkiler”, *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, C.3, S.1, 1989, ss.19-24.
- Eraslan, Levent ve Erdoğan, Erdi, “Değerler, Gençlik ve Sivil Toplum Kuruluşları”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, C.5, S.2, 2015, ss. 122-139.
- Erbaş, Ali, Peygamberimiz ve Gençlik, *Peygamberimiz ve Gençlik içinde ss.7-10*, Ed. Elif Erdem ve Hale Şahin, 3. Baskı, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018.
- Erul, Bünyamin, Rahmet Peygamber’inin Gençlerle İlişkisi, *Peygamberimiz ve Gençlik içinde Ed. Elif Erdem ve Hale Şahin*, 3. Baskı, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara
- Gençer, Suzan Lema, *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta 2011.
- Görmez, Mehmet, “Cami ve Gençlik”, *Diyanet Aylık Dergi*, S.286, 2014.
- Güler, Nuran vd., “Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol Kullanımı Ve İntihar Düşüncesi Sıklığı”, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, S.31, 2009, ss. 340-345.
- Gülper Özdemir, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Depresyon Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*, Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Ankara 2016.
- Günnar, Ömer, *Adana İl Merkezi Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı, Öfke ve Saldırganlık Arasındaki İlişki*, Tıpta Uzmanlık Tezi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Adana 2016,
- İSTATİSTİKLERLE GENÇLİK 2014, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2015.
- İşleyen, Fatma, *Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin Kişisel Ve Ailesel Faktörlerle İlişkinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2013.
- Kara, Tolga, “Gençler Neden Snapchat Kullanıyor Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Üzerinden Bir Araştırma”, *Intermedia International e-Journal*, C.3, S.5, 2016, ss. 262-277.

Mayda, Atilla Senih vd., “Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı Sıklığı Ve Kullanmaya Başlama Nedenleri”, *Düzce Tıp Dergisi* C. 12, S. 3, 2010, ss.7-14.

MEB 21. YÜZYIL ÖĞRENCİ PROFİLİ, MEB Yayınları, Ankara 2011.

Onay, Ahmet, Danimarka’da Gençlere Yönelik Din Hizmeti, *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri, 7. Uluslararası Din Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri – Sakarya 2016*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016, ss.11-20.

Ögel, Kültegin vd., “İstanbul’da Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı”, *Klinik Psikiyatri*, C.3, S.4, 2000, ss. 242-245.

Ögel, Kültegin vd., “Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, C.12, S.1, 2001, ss. 47- 52.

SEKAM, *Türkiye’de Gençlik, Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri*, Sekam Yayınları, İstanbul 2016.

Taylan, Hasan Hüseyin ve Genç, Yusuf, “Liselerde Sigara, Alkol Ve Uyuşturucu/Uçucu/Uyarıcı Madde Kullanım Eğilimleri: Kocaeli Örneği”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 47, 2017, ss.180-199.

Twenge, Jean M., *Ben Nesli, 7. Bsk*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2018.

Yapıcı, Asım, Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dinî Hayat, *Peygamberimiz ve Gençlik*, Ed: Elif Erdem ve Hale Şahin, 3. Bsk., Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018.

Yılman, Mustafa, “Gençlik ve Gelecek”, *Eğitim ve Bilim*, C. 13, S. 74, 1989, ss.3-11.

Yılmaz, Eray vd., “Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: Balıkesir İli Örneği”, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.4,S.1, 2014, ss. 133-144.